

RELIGIE IS ONGELOOF

KARL BARTH

RELIGIE
IS
ONGELOOF

Vertaling, nawoord & annotaties
EGINHARD MEIJERING

BOOM RELIGIE
AMSTERDAM
MMXI

Oorspronkelijk verschenen als ‘Gottes Offenbarung als
Aufhebung der Religion’ in K. Barth, *Kirchliche Dogmatik*, Band I, 2, § 17,
Zollikon-Zürich: Evangelischer Verlag 1938, 304-397.

© Nederlandse vertaling:
Boom uitgevers Amsterdam & E.P. Meijering, 2011

© Nawoord:
E.P. Meijering, 2011

Paperback-uitgave, 2021

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (Postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van artikel 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912. Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl.

*No part of this book may be reproduced in any way whatsoever
without the written permission of the publisher.*

Boekverzorging
René van der Vooren

ISBN 978 90 2444 418 2 | NUR 700

www.boomfilosofie.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

INHOUD

*Gods openbaring als opheffing
van de religie 7*

1

Het probleem van de religie
in de theologie 9

2

Religie als ongeloof 41

3

De ware religie 89

Nawoord 153

§17¹

Gods openbaring als opheffing van de religie

304

Gods openbaring in de uitstorting van de Heilige Geest is de oordelende, maar ook verzoenende aanwezigheid van God in de wereld van de menselijke religie, dat wil zeggen op het gebied van de pogingen van de mens zich ten opzichte van een eigenzinnig en eigenmachtig ontworpen beeld van God zelf te rechtvaardigen en heiligen. De kerk is in zoverre de plaats van de ware religie dat zij door genade van genade leeft.

1* *Religie is ongelof* behelst de tekst van §17 (in het Duits getiteld 'Gottes Offenbarung als Aufhebung der Religion') van Barths *Kirchliche Dogmatik*, Band 1, 2. Zie ook hieronder, Nawoord, 154vv.

* Deze voetnoot is, net als alle andere voetnoten in onderhavige uitgave, een annotatie van de vertaler.

Het probleem van de religie in de theologie

305 Het gebeuren van de openbaring Gods moet hier zo begrepen en beschreven worden als de Heilige Schrift daarvan voor de kerk van Jezus Christus getuigt.² Deze concrete binding, waarin de theologie moet werken, noopte ons in het voorafgaande om op de vraag, hoe het werkelijk en hoe het mogelijk is dat God in zijn openbaring tot de mens komt, het ondubbelzinnige antwoord te geven dat beide, de *werkelijkheid* en de *mogelijkheid* van dit gebeuren uitsluitend berusten op het eigen zijn en handelen van God, in het bijzonder van de Heilige Geest. De werkelijkheid *en* de mogelijkheid! Wij konden tussen die twee alleen onderscheiden ter wille van de begrijpelijkheid, en wat hier begrepen moest worden was in laatste instantie juist dit: dat *beide in God* en alleen in God gezocht moeten worden. Het was ons dus niet toegestaan om deze onderscheiding als zodanig in laatste instantie serieus te nemen. Het was ons niet toegestaan om bij God weliswaar de werkelijkheid, maar bij de mens een mogelijkheid voor die openbaring te constateren, noch om de gebeurtenis aan God, maar het orgaan of het aanknopingspunt daarvoor aan de mens toe te schrijven, of om de goddelijke genade weliswaar als het bijzondere, maar menselijke geschiktheid en ontvankelijkheid als het algemene in deze zaak op te vatten: God als de materie, de mens als de vorm, en dus het gebeuren van de openbaring als een samenspel tussen God en mens, genade en natuur te duiden. Maar doordat wij ons aan de Heilige Schrift als aan het voor ons normatieve getuigenis van de openbaring wilden houden, zagen

2 Volgens Barth valt de Bijbel niet zonder meer samen met de openbaring van God, maar is zij het gezaghebbende menselijke getuigenis daarvan. Het kan, door de Hei-

lige Geest, gebeuren, dat het Bijbels getuigenis voor de horende mens openbaring wordt. Zie hierover *Kirchliche Dogmatik* (KD) I, 2, 505vv.

wij ons genoodzaakt ons te laten zeggen, dat dit gebeuren, zo zeker het een gebeuren is dat de mens overkomt, een in zichzelf gesloten cirkel vormt, dat niet alleen het objectieve maar ook het subjectieve in de openbaring, niet alleen de actualiteit maar ook de potentialiteit ervan het zijn en het handelen enkel en alleen van de zich openbarende God zelf is.

Voor zover de openbaring nu echter inderdaad ook een gebeuren is dat de mens overkomt, een gebeuren dat in ieder geval ook de vorm van telkens wisselende menselijke toestanden, ervaringen en bezigheden heeft, stuiten wij op dit punt op het probleem van de *menselijke religie*. De openbaring Gods door de Heilige Geest is werkelijk en mogelijk als een bepaling van de menselijke existentie. Als we dat zouden willen loochenen, hoe zouden we de openbaring dan als openbaring begrijpen? Loochenen we dit echter niet, dan moeten wij erkennen dat de openbaring in ieder geval ook het karakter en het gezicht van een menselijk, historisch en psychologisch te begrijpen fenomeen heeft. Naar het wezen, de structuur en de waarde daarvan kan men een onderzoek doen, zoals naar die van andere menselijke fenomenen. Het kan met andere menselijke fenomenen van min of meer soortgelijke aard op één lijn worden gezien en dienovereenkomstig begrepen en beoordeeld worden. Het complex van problemen, dat hier onze aandacht trekt, is nu juist dat van de *religie*.³⁰⁶ We hebben geprobeerd de werkelijkheid en de mogelijkheid van de openbaring ook naar de subjectieve kant ervan zo strikt en consequent mogelijk als goddelijke werkelijkheid en mogelijkheid te beschrijven. Maar hoe hadden wij het daarbij kunnen vermijden nu toch even beslist en concreet over een ontmoeting en gemeenschap tussen God en mens, over kerk en sacrament, over een bepaald zijn en gedrag van de mens voor Gods aangezicht te spreken? Juist daarmee hebben we echter over menselijke, dat wil zeggen over weliswaar eigensoortige, maar toch niet unieke dingen gesproken: over verbazingwekkende, maar toch niet over onbegrijpelijke dingen, over dingen die er op een principieel soortgelijke manier ook elders zijn. Wat wij openbaring noemen, lijkt vanuit dit perspectief gezien noodzakelijkerwijs iets bijzonders te zijn binnen het terrein van het algemene, dat men religie noemt: *'christendom'* of *'christelijke religie'*, een predicaat bij een subject, dat ook andere predicaten kan hebben, een spe-